GuyAI
מבית GOOL בגרויות

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: מועד מיוחד תש"ף, 2020
מספר השאלון: 1261
קובץ: תשובות סופיות

תנ"ך

שאלון 1261

הוראות לנבחן

מדינת ישראל, משרד החינוך. סוג הבחינה: בגרות. מועד הבחינה: מועד מיוחד, אוגוסט 2020. מספר השאלון: 1261. [בשער מודבקת תווית: "כיתות י"א".]

שים לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות למענה על השאלות.

תנ"ך – הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.

פרק ראשון — (2×20) — 40 נקודות

פרק שני — (1×20) — 20 נקודות

פרק שלישי — (1×28) — 28 נקודות

פרק רביעי — (1×12) — 12 נקודות

סך הכול — 100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: תנ"ך שלם בלי פירושים, בלי תוספות ובלי תרגום. מותר להשתמש בתנ"ך שיש בו מפות.

ד. הוראות מיוחדות: (1) אל תעתיק את השאלה; כתוב את מספרה בלבד. (2) התרכז בנושא. שים לב לכתב, לכתיב ולפיסוק.

הערה: בקטעים מן התנ"ך השם המפורש בא בצורת ה'.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה. כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

כללי המענה במועד זה (מועד מיוחד, אוגוסט 2020): בשער השאלון נאמר "בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות למענה על השאלות", אך ההנחיות עצמן אינן מודפסות בשאלון, ואף מסמך רשמי שבידינו אינו מפרט אותן (מסמך התובנות מ־22.09.20 עוסק במועד קיץ 2020 בלבד, ומסמך התובנות מ־11.04.21 – במועד חורף 2021 בלבד).
לכן לא ניתן לקבוע כאן מה היו ההנחיות המיוחדות, ומובא המבנה כפי שהודפס בשאלון: פרק ראשון – 2 מתוך שאלות 1–3, כל הסעיפים (סעיף א – 6 נקודות, סעיפים ב–ג – 7 נקודות כל אחד) = 40; פרק שני – שאלה אחת מתוך 4–5, כל הסעיפים (6/7/7) = 20; פרק שלישי – שאלה אחת מתוך 6–10: סעיף א חובה (12) ועוד סעיף אחד מתוך ב–ג (16) = 28; פרק רביעי – סעיף א חובה (7) ועוד סעיף אחד מתוך ב–ד (5) = 12.
הערה לפתרונות: בציטוטי הפסוקים בפתרונות השם המפורש נכתב בצורת ה' (גם עם אותיות שימוש: וַה', לַה'), כמו בשאלון. בשאלה 4 (שמות כ') סימון הפסוקים בשאלון הוא לפי מהדורת קורן, וגם בנוסח שממנו מצוטטים הפסוקים "לא תרצח... עד שקר" הוא פסוק י"ג ו"לא תחמד" – פסוק י"ד, כך שהמספרים זהים. בכתיב וקרי מובא הקרי (תהלים קכו, ד – "שְׁבִיתֵנוּ"; שופטים ו, ה – "וּבָאוּ").
במקורות שמובא בהם הטקסט המקראי המצולם (שאלות 6–11) הנוסח הוא כפי שהוא מודפס בשאלון; בפתרונות מצוטטים הפסוקים לפי נוסח המסורה, ובמקומות ספורים יש ביניהם הבדלי כתיב, ניקוד או מקף (הם מצוינים בראש כל מקור).

בהצלחה!

תשובות סופיות

פרק ראשון – בראשית

שאלה 1

א. (1) מות שרה בקריית ארבע (כג, ב); אברהם ביקש אחוזת קבר – את מערת המכפלה – כדי לקבור את מתו (כג, ד, ט). (2) כן: השדה והמערה "ויקם... לאברהם למקנה" ו"לאחזת קבר" (כג, יז–כ).

ב. (1) הבטחת הארץ: "קום התהלך בארץ... כי לך אתננה" (יג, יז). (2) עמדה מנומקת, למשל: אין סתירה – ההבטחה היא לעתיד ("לך ולזרעך עד עולם", יג, טו), ובהווה אברהם עדיין "גר ותושב" (כג, ד) שצריך לקנות; או: יש סתירה – מי שהובטחה לו הארץ מציג את עצמו כגר ונאלץ לקנות בה קבר.

ג. (1) נימוס: "וישתחו לעם הארץ לבני חת" (כג, ז; וגם יב). נחישות: "בכסף מלא יתננה לי" (כג, ט) / "נתתי כסף השדה קח ממני" (כג, יג) – מסרב למתנה ועומד על קנייה. (2) כדי שהקרקע תהיה שלו בבעלות חוקית וקבועה, "למקנה לעיני בני חת" (כג, יח), ולא מתנה שאפשר לחזור ממנה או לערער עליה.

שאלה 2

א. לפני הלידה: "ויתרצצו הבנים בקרבה" ו"ורב יעבד צעיר" (כה, כב–כג). בלידה: "וידו אחזת בעקב עשו" (כה, כו). בבגרות: מכירת הבכורה – "מכרה כיום את בכרתך לי" (כה, לא–לג).

ב. (1) יצחק התפלל לה' למען אשתו: "ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו" (כה, כא). אברם שמע להצעת שרי ולקח את הגר: "וישמע אברם לקול שרי" (טז, ב–ד). (2) עמדה מנומקת, למשל: דרכו של יצחק עדיפה – הפנייה לה' נענתה ("ויעתר לו ה'") ושמרה על שלמות המשפחה, ואילו הפתרון של אברם הוליד קנאה וסכסוך (טז, ד–ו).

ג. (1) למשל: "מכרה כיום את בכרתך לי" (כה, לא) – יעקב מנצל את עייפותו ורעבונו של אחיו ותובע את הבכורה מיד, במקום לתת לו לאכול; גם "השבעה לי כיום" (לג). (2) עשו העייף מכר את הבכורה תמורת לחם ונזיד עדשים (כה, לג–לד); היום: מי שמוותר על דבר בעל ערך רב לטווח ארוך תמורת הנאה רגעית ופעוטה.

שאלה 3

א. (1) יהודה שלח אותה לבית אביה כאלמנה בהבטחה שתינשא לשלה, ולא קיים: "כי ראתה כי גדל שלה והוא לא נתנה לו לאשה" (לח, יא, יד). (2) התחפשה לזונה בפתח עיניים, הרתה ליהודה עצמו ולקחה ערבון (לח, יד–יח) – כך הבטיחה לעצמה זרע ומקום במשפחה, ויהודה הודה "צדקה ממני" (לח, כו).

ב. (1) "ותסר בגדי אלמנותה... ותשב בפתח עינים" (לח, יד) – יוזמה נועזת ומסוכנת לשנות את גורלה. (2) "אם תתן ערבון עד שלחך" ובחירת "חתמך ופתילך ומטך" (לח, יז–יח) – עמידה תקיפה מול יהודה ודרישת ערבון שיוכיח את זהותו.

ג. (1) לגנאי: שלח את תמר לבית אביה בלי כוונה לתת לה את שלה (לח, יא, יד). לשבח: ציווה את אונן לייבם ו"הקם זרע לאחיך" (לח, ח) – דאגה לשם אחיו המת ולתמר. (2) "צדקה ממני" (לח, כו) – הודה בטעותו בפומבי והציל את תמר; או שילוח הגדי כדי לקיים את התחייבותו (לח, כ).

פרק שני – שמות

שאלה 4

א. נוסח: ה' מדבר בגוף ראשון אל כל העם ("וידבר אלהים את כל הדברים האלה", "אנכי ה' אלהיך"), בלשון ציווי קצרה, מוחלטת ובלי פירוט מקרים או עונשים ("לא תרצח") – חוק עקרוני ונצחי לכל אחד. נסיבות: "וכל העם ראים את הקולת ואת הלפידם... וינעו ויעמדו מרחק" (כ, טו) – מעמד מרשים ומפחיד לעיני העם כולו.

ב. (1) "למען יארכון ימיך על האדמה אשר ה' אלהיך נתן לך" – אריכות ימים וישיבה ממושכת בארץ. (2) עמדה מנומקת, למשל: מידה כנגד מידה – מי שמכבד את מי שנתנו לו חיים זוכה לחיים ארוכים; ההורים מעבירים את המסורת, ולכן כיבודם מבטיח את המשך קיומו של העם בארצו; וגם – זו מצווה קשה ותובענית שזקוקה לעידוד.

ג. (1) חמדה היא רגש טבעי שמתעורר בלב מעצמו נוכח דבר יפה; איך אפשר לצוות על רגש ולא על מעשה? (2) למשל: "לא תחמד" אוסר חמדה שמובילה למעשה – תכנון והשגה של רכוש הזולת (כך דרשו חז"ל: אין חימוד אלא במעשה); או משל אבן עזרא: אדם פשוט אינו חומד בת מלך, כי היא רחוקה ממנו לגמרי – כך מי שמפנים שרכוש חברו אינו שלו כלל לא יחמוד אותו.

שאלה 5

א. (1) "ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכל ומים לא שתה" (לד, כח) – מעבר ליכולת אנוש. (2) "קרן עור פניו" (לד, כט–ל) – פניו קורנות אור, והעם ירא לגשת אליו; לכן נתן מסווה על פניו (לד, לג–לה).

ב. (1) הראשונים – אלוהים: "והלחת מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים" (לב, טז); השניים – משה פסל אותם ("פסל לך", "ויפסל", לד, א, ד), והכתיבה עליהם (לד, כח). (2) הלוחות השניים הם יצירה משותפת לאדם ולאל; לאדם יש בהם חלק ולכן הוא מחויב להם ושומר עליהם – שותפות שמעניקה יציבות, בניגוד ללוחות שניתנו מוכנים מלמעלה ונשברו.

ג. (1) בכ, ד נאסר "לא תעשה לך פסל", ובלד, א ה' מצווה "פסל לך" – אותה פעולה (פסילה) אסורה במקום אחד ומצווה במקום אחר. (2) בלד, א "פסל־לך" – המעשה קודם ו"לך" אחריו: המעשה נעשה לשם ציווי האל, והאדם משני – קודש. בכ, ד "תעשה לך פסל" – "לך" קודם: האדם עושה לעצמו, לצרכיו – חול ואף עבודה זרה.

פרק שלישי – נושאי הבחירה

שאלה 6

א. (1) "הזרעים בדמעה ברנה יקצרו" (קכו, ה) – הזורע בבכי, בעמל ובחשש, קוצר בשמחה; או "הלוך ילך ובכה נשא משך הזרע בא יבא ברנה נשא אלמתיו" (קכו, ו). (2) כך שיבת ציון: השבים באו לארץ חרבה, בקושי ובחשש ("זריעה בדמעה"), ותקוותם שהעמל יניב גאולה ושגשוג ("קציר ברינה") – תהליך הדרגתי של עמל שמניב שמחה.

ב. (1) במזמור – שמחה, התפעלות ותודה: "אז ימלא שחוק פינו... היינו שמחים" (קכו, ב–ג). אצל חגי – תסכול ואכזבה: "זרעתם הרבה והבא מעט... ואין לשבעה" (א, ו), ועצלות רוחנית: "לא עת בא עת בית ה' להבנות" (א, ב). (2) לפי חגי, הכישלון הוא עונש על כך שהעם דאג לבתיו והזניח את בית ה' ("העת לכם... לשבת בבתיכם ספונים והבית הזה חרב", א, ד); המזמור מתאר את התרוממות הרוח של רגע השיבה, וחגי – את המציאות הקשה שנים אחר כך.

ג. הבקשה "שובה ה' את שביתנו" – השיבה טרם הושלמה: רוב העם עדיין בגולה, והשבים מעטים ובמצוקה. הדימוי "כאפיקים בנגב" – נחלים יבשים בנגב שמתמלאים פתאום בשטף מים אחרי הגשם: המשורר מבקש שינוי מהיר ושופע – שהגולים ישובו בהמוניהם ושהארץ השוממה והצחיחה תפרח (בצורת – חגי א, י–יא).

שאלה 7

א. (1) העם אל ה': אהבה ונאמנות של כלה – "חסד נעוריך אהבת כלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה" (ב, ב). ה' אל העם: שומר ומגן – "קדש ישראל להי' ראשית תבואתה כל אכליו יאשמו" (ב, ג). (2) ה' לא השתנה – העלה מארץ מצרים, הוליך במדבר והביא אל ארץ הכרמל (ב, ו–ז), "מה מצאו אבותיכם בי עול" (ב, ה); העם השתנה – "רחקו מעלי וילכו אחרי ההבל" (ב, ה), "ולא אמרו איה ה'" (ב, ו), "ותטמאו את ארצי" (ב, ז), והמנהיגים בגדו (ב, ח).

ב. (1) כדי שיבדקו אם יש עם אחר שהחליף את אלוהיו – מכתיים במערב ועד קדר במזרח ("עברו איי כתיים וראו... הן היתה כזאת", ב, י) – ויראו שאין כדבר הזה. (2) "ההימיר גוי אלהים והמה לא אלהים ועמי המיר כבודו בלוא יועיל" (ב, יא) – הגויים נאמנים לאלוהים שאינם אלוהים, וישראל המיר את האל האמיתי בהבל; או "שמו שמים על זאת ושערו חרבו מאד" (ב, יב).

ג. (1) ה' = "מקור מים חיים" – מעיין נובע תמיד, חינם, שנותן חיים; האלילים = "בארת נשברים אשר לא יכלו המים" – בורות שצריך לחצוב בעמל, שאינם מחזיקים מים. לעזוב מעיין חי ולחצוב בורות סדוקים – כפל טעות ("שתים רעות"), חוסר היגיון. (2) "כי אם תכבסי בנתר ותרבי לך ברית נכתם עונך לפני" (ב, כב) – החטא הוא כתם עמוק שאי אפשר להסירו בכיבוס חיצוני; טקסים או מראית עין לא ימחקו אותו – ה' רואה את החטא, ונדרש שינוי אמיתי.

שאלה 8

א. (1) עלייה לרגל אל "המקום אשר יבחר" – "שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ה'" (טז, טז), ולא בידיים ריקות: "איש כמתנת ידו" (טז, טז–יז). (2) יש לשמח עם המשפחה גם את "הלוי... והגר והיתום והאלמנה" (טז, יא, יד) – מי שאין להם נחלה, משפחה או פרנסה; השמחה בחג אינה שלמה אם החלשים מודרים ממנה.

ב. (1) יציאת מצרים (ושעבוד מצרים): "כי בחדש האביב הוציאך ה' אלהיך ממצרים לילה" (טז, א; ג, ו); "וזכרת כי עבד היית במצרים" (טז, יב). (2) פסוק יא מצווה לשתף בשמחה את העבד, הלוי, הגר, היתום והאלמנה; זכירת העבדות במצרים מחזקת זאת – מי שהיה עבד וגר ויודע את הסבל והבדידות, חייב להזדהות עם החלשים ולשתף אותם, ולא לשמוח לבדו.

ג. (1) העיקרון: צדק – "ושפטו את העם משפט צדק" (טז, יח), "צדק צדק תרדף" (טז, כ). ההבטחה: "למען תחיה וירשת את הארץ" (טז, כ). (2) "לא תטה משפט" – לא לעוות את הדין; "לא תכיר פנים" – לא להעדיף אדם בגלל מעמדו או קרבתו; "לא תקח שחד" – "כי השחד יעור עיני חכמים" (טז, יט): שלושתם מבטיחים שהשופט יפסוק לפי האמת בלבד.

שאלה 9

א. (1) הסליחה: "כי עמך הסליחה" (קל, ד) – האל סולח ואינו שומר עוונות. (2) "אם עונות תשמר יה אדני מי יעמד" (ג) – אילו האל היה מדקדק בעוונות, איש לא היה שורד וכולם היו מתייאשים; משום שהוא סולח – "למען תורא" (ד): המאמין אינו מתרחק מתוך ייאוש אלא חוזר אליו ביראה ובכבוד.

ב. פסוק ג – הודאה שכל אדם חוטא ואינו יכול לעמוד בדין ("אם עונות תשמר... מי יעמד") – מתאים לימי הדין, הווידוי והתשובה. פסוקים ז–ח – קריאה לכל ישראל לייחל לה', בביטחון שהוא "יפדה את ישראל מכל עונתיו" – תקוות כפרה וסליחה לעם כולו, תוכנו של יום הכיפורים.

ג. (1) שינוי דובר ופנייה: בא–ו – תפילה אישית בגוף ראשון יחיד אל ה' ("קראתיך", "קויתי", "נפשי"); בז–ח – קריאה של המשורר אל העם, בגוף שלישי, על "ישראל" כולו; וגם מעבר מתחינה לביטחון ולדברי עידוד. (2) רעיון משותף: תקווה וייחול לה', שבסיסם החסד והסליחה – "ולדברו הוחלתי" (ה) / "יחל ישראל אל ה'" (ז); "כי עמך הסליחה" (ד) / "והוא יפדה את ישראל מכל עונתיו" (ח).

שאלה 10

א. (1) למשל: מנוחה ושלווה – "כי עתה שכבתי ואשקוט ישנתי אז ינוח לי" (ג, יג), "ושם ינוחו יגיעי כח" (ג, יז); שוויון וחירות – "יחד אסירים שאננו לא שמעו קול נגש" (ג, יח), "קטן וגדול שם הוא ועבד חפשי מאדניו" (ג, יט). (2) חייו סבל ומצוקה בלי מנוחה: "למה יתן לעמל אור וחיים למרי נפש" (ג, כ), "כי לפני לחמי אנחתי תבא" (ג, כד), "לא שלותי ולא שקטתי ולא נחתי ויבא רגז" (ג, כו) – המוות הוא מה שחסר לו: מנוחה.

ב. עמדה מנומקת, למשל: השטן לא צדק – איוב "ויקלל את יומו" (ג, א), את יום לידתו ("יאבד יום אולד בו", ג, ג), ולא את ה'; הוא אף מזכיר את "אלוה ממעל" (ג, ד) בלי להטיח בו קללה. אפשר גם: צדק בחלקו – קללת היום וההיפוך של "יהי אור" ל"יהי חשך" (ג, ד) היא מחאה עקיפה נגד הבריאה ובוראה.

ג. (1) "הנגלו לך שערי מות ושערי צלמות תראה" (לח, יז) – איוב תיאר את המוות כמנוחה ושלווה (פרק ג), אך הוא מעולם לא ראה את שערי המוות; אדם אינו יודע מה המוות, כשם שלא ירד לנבכי ים (לח, טז) ולא הקיף את רחבי הארץ (לח, יח). דבריו על המוות חורגים מגבולות הידיעה האנושית. (2) עמדה מנומקת, למשל: לא ראוי – ה' עצמו העיד "איש תם וישר" (א, ח), ודבריו נאמרו מתוך כאב; או: ראוי – איוב הפריז כשקילל את הבריאה וקבע ידיעה על המוות, והתוכחה מחזירה אותו לממדי האדם.

פרק רביעי – קטע להבנה ולניתוח

שאלה 11

א. (1) דיכוי מדין שבע שנים: בכל עונת זריעה פשטו מדין, עמלק ובני קדם, השחיתו את היבול ואת המקנה ("ולא ישאירו מחיה בישראל", ו, ד), באו "כדי ארבה לרב" (ו, ה) – רעב ודלות: "וידל ישראל מאד" (ו, ו). (2) הסתתרו במנהרות, במערות ובמצדות (ו, ב); או: זעקו אל ה' (ו, ו).

ב. הנביא: מזכיר את חסד ה' – "אנכי העליתי אתכם ממצרים" (ו, ח–ט) – כדי להוכיח את העם על כפיות הטובה: "ולא שמעתם בקולי" (ו, י); המצוקה היא עונש. גדעון: "הלא ממצרים העלנו ה' ועתה נטשנו ה'" (ו, יג) – מזכיר את ניסי העבר כדי לשאול מדוע ה' אינו מושיע עכשיו; ניגוד בין העבר להווה.

ג. (1) בהיסוס ובענווה – "בי אדני במה אושיע את ישראל הנה אלפי הדל במנשה ואנכי הצעיר בבית אבי" (ו, טו): משפחתו חלשה והוא הצעיר. (2) עמדה מנומקת, למשל: כן – ענווה ואי־רדיפת שררה מתאימות למנהיג שהניצחון יבוא בזכות ה' ("כי אהיה עמך", ו, טז); או: לא – חוסר ביטחון אינו תכונה של מצביא.

ד. (1) הייטנר – לגדעון עצמו: כוחו הוא הספקנות והביקורת שהביע (ו, יג). הפירוש האחר – לה': "בכחך זה" = בכוחי, הכוח שה' נותן. (2) הייטנר: "ויפן אליו ה' ויאמר לך בכחך זה" (ו, יד) נאמר מיד אחרי שאלתו הביקורתית "ולמה מצאתנו כל זאת ואיה כל נפלאתיו" (ו, יג) – "זה" מצביע על מה שאמר. או הפירוש האחר: "ה' עמך גבור החיל" (ו, יב), "הלא שלחתיך" (ו, יד), "כי אהיה עמך" (ו, טז).

כל הבגרויות בתנ"ך עם פתרונות מלאים: www.guyai.co.il/bagrut/tanach